

עוד על המדע

בתחילת השנה עסקנו בסוגיית 'היחס למדע' במחשבות היהודים. מיצינו בבהירות שת' גישות מרכזיות. ועתה יש מקום להמשיך הלאה. נבחן בתחילה את הסוגיה מזווית המבט של הביוגרפיה של העולם או באופן יותר מדויק: בן כמה הוא הזקן הזה? המדע אומר בשנים האחרונות דבר ברור:

הנתונים המדויקים והאמינים ביותר באשר לגיל היקום נאספו בפברואר 2004, כאשר [לוויין המחקר WMAP](#) בנה מפה מדויקת של קרינת הרקע השירית מן המפץ הגדול. על-פי נתונים אלה, נקבע גיל היקום כ-13.7 [מיליארד](#) שנה. נתונים מאותה חללית העלו גם [שהכוכבים הראשונים](#) נולדו כאשר היקום היה בן 200 מיליון שנה (ההערכות הקודמות נעו בין 500 מיליון למיליארד שנים). על תצפיות יסודיות אלה אמר האסטרונום הידוע [ג'ון בקל](#) (John Bachall) [מאוניברסיטת פרינסטון](#), כי הן מהוות "טקס התבגרות של [הקוסמולוגיה](#)", מאסופת השערות למדע מדויק". קוסמולוגים אחרים ביקשו להדגיש שהמספרים שמציע WMAP עשויים להיות מבוססים על הנחות יסוד שלא הוכחו.

ואילו המסורת היהודית בנויה על 5768. אגב מישהו יודע איך מגיעים למספר הזה? למי שיש זמן מוזמן לחשב לפי המקורות הבאים:
זמן יציאת מצרים נקבע לפי זמן לידת אברהם [ויצחק] + האמור בבראשית פרק טו יג.
בנין בית המקדש הראשון לפי האמור במלכים א פרק ו פסוק א
חורבנו על פי המסורת [תלמוד יומא בסמוך]
בינו לבין בית שני על פי ירמיהו כה יא-יב או שם כט י. ועוד מקומות.
חורבן בית שני על פי המסורת [תלמוד יומא בסמוך]
ומשם ועד היום....

יומא דף ט

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה יראת ה' תוסיף ימים זה מקדש ראשון שעמד ארבע מאות ועשר שנים ולא שמשו בו אלא שמונה עשר כהנים גדולים ושנות רשעים תקצרנה זה מקדש שני שעמד ארבע מאות ועשרים שנה ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים צא מהם ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק ושמונים שמש יוחנן כהן גדול עשר שמש ישמעאל בן פאבי ואמרי לה אחת עשרה שמש רבי אלעזר בן חרסום מכאן ואילך צא והשוב כל אחד ואחד לא הוציא שנתו...

בכל אופן: סתירה! איך מפרנסים אותה? תגובה אחת יש לנו אצל חב"ד:

הרב מ"מ שניאורסון, אדמו"ר חב"ד, בתוך תורה ומדע (1970) עמודים 23-24.

אנשים רבים אינם שלמים עם ההשקפה היהודית המסורתית הקובעת שגיל כוכב הלכת שלנו הוא כ-5700 שנה. נראה, ששורש הבעיה נעוץ בחוסר הבנה של השיטה המדעית... עלינו להבחין בין המדע האמפירי... העוסק בתופעות בניתן לצפות בהן ובין המדע הספקולטיבי העוסק בתופעות לא ידועות [...ש... לא ניתנות לשיחזור במעבדה]... קיימת שיטת האינטרפולציה. מתוך ידיעת התגובות בשני קצוות, אנו מנסים להסיק...מה עשויה להיות התגובה בנקודה מסויימת ביניהם. קיימת גם שיטת האקסטרפולציה, שבה מוצאות מסקנות לגבי מה שמחוץ לתחום הידוע על יסוד משתנים מתוך תחום זה... האקסטרפולציה... פחות וודאית...אי הוודאות עולה עם ההתרחקות מהתחום הידוע ועם הצרתו של תחום זה... כל הספקולוציות לגבי מקור כוכב הלכת שלנו וגילו, נכנסות בתחום...האקסטרפולציה החלשה יותר...

מה תומך בטענה הנ"ל? מה מקשה לקבל אותה?

גישה אחרת – הפוכה במידה רבה נמצא אצל הרב קוק. הוא כותב את מכתבו אל תלמידו שבלימודיו האקדמיים נבוך מן הסתירות שהוא נחשף אליהן בין המסורת

הרב קוק אגרות הראיה / כרך א / קלד

... על דבר הדעות הבאות ע"י המחקרים ההדשים, שהם ברובם סותרים את פשטי דברי תורה. דעתי בזה היא, שכל מי שדעותיו ישרות ראוי לו לדעת, שאף שאין כל אמת מוכרחת בכל אותן החדשות, מ"מ אין אנחנו חייבים כלל להכחישן בבירור ולעמד נגדן, מפני שאין זה כלל עיקר של תורה לספר לנו עובדות פשוטות ומעשים שהיו. העיקר הוא התוך, ההסברה הפנימית שבהענינים, וזה יתרומם עוד יותר בכל מקום שנמצא כח סותר, שאנו מתעודדים להתגבר על ידו... אין לנו שום נפקא מינה [=אין זה משנה - ע"ק] אם באמת היה בעולם המציאות תור של זהב, שהתענג אז האדם על רב טובה גשמית ורוחנית [-כוונתו לתיאור גן עדן - ע"ק], או שהוחלה המציאות שבפועל למעלה, מתחתית מדרגת ההויה עד רומה, וכך היא הולכת ומתעלה [-כוונתו לגישת 'התפתחות המינים' - אבולוציה]. אנו צריכים רק לדעת, שיש אפשרות גמורה, שהאדם אפילו אם יתעלה במעלה גדולה, ויהיה מוכן לכל כבוד ועונג, אם ישחית דרכיו יוכל לאבד כל אשר לו, ויוכל להרע לעצמו ולתולדותיו עד דורות רבים מאד, וזה הלימוד יוצא לנו מהעובדא, של מציאות אדם בגן עדן וחטאו וגירושו. ואדון כל הנשמות יודע עד כמה צריכה להיות עמוקה הרקשימה בלב בנ"א להיות זהירים מן החטא, וכפי אותו העומק ממש באו כ"כ אותיות ע"ז בתורת אמת. וכשאנו באים לידי מדה זו, אין אנו נזקקים עוד ללחום דוקא נגד הציור המתפרסם בין החוקרים החדשים, וכאשר אין אנו נוגעים בדבר נוכל לשפוט משרים, ועתה נוכל לבטל את החלטותיהם במנוחה במדה זו שהאמת תורה לנו את דרכה.

האם ניתן להגדיר את המחלוקת בין הרב קוק לאדמו"ר חב"ד לפי מהלך הלימוד עד כה? מהי נקודת החולשה של ביאור הרב קוק? מה תומך בה? כדי לחדד את גישתו ראו ביאור דומה שלו לתיאור גן עדן:

קובץ א

תקצד. להשוות סיפור מעשה בראשית עם החקירות האחרונות הוא דבר נכבד. אין מעצור לפרש פרשת אלה תולדות השמים והארץ, שהיא מקפלת בקרבה עולמים של שנות מיליונים, עד שבא אדם לידי קצת הכרה שהוא נבדל כבר מכל בעלי החיים, ועל ידי איזה חזיון נדמה לו שצריך הוא לקבע חיי משפחה בקביעות ואצילות רוח, על ידי יחוד אשה שתתקשר אליו יותר מאביו ואמו, בעלי המשפחה הטבעיים. התרדמה תוכל להיות חזיונית, וגם היא תקפל איזה תקופה, עד בישול הרעיון של עצם מעצמי ובשר מבשרי. והודיע הכתוב שקדושת המשפחה קדמה להבושה הנימוסית בזמן, וכן במעלה, שאחר ההתעוררות מהתרדמה הוחלט דבר זאת הפעם, ומכל מקום היו שניהם ערומים ולא יתבוששו. ולמדנו שלא רק עבירה נמוסית היא פרצת העריות, שפורצים בה כשארין רואה, ועין נואף שמרה נשף, אלא דבר עמוק, מוטבע בשרש נשמתו של אדם, שחוטאו חומס נפשו, והפורש מהם נקרא קדוש בעצם.

מה ההבדל בין שני הניתוחים של הסוגיה? המסקנה כי המתואר בתורה לא משקף מילולית את המתרחש בהיסטוריה אלא מרמז לרעיונות מופשטים שהמימוש ההיסטורי שלהם רחב מאוד. מהוה איום על המנגנון של המסורת הדתית התוכלו לשער למה? פרשנות מסוג זה כבר הועלתה בעבר של התרבות היהודית וזכתה לשפע גינויים. נכיר אותה מצד המגנים. הרקע הוא המאבק בדבר הפרשנות הפילוסופית לתורה:

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תיד:

חזר החכם שבמונטפלייר וכתב אלי דברים על מה שמקצת אנשי הארץ הלזו מתמידים ושוקדים על ספרי היונים ומחברים ספרים בתורה ודורשים בהם הגדות של דופי. ואשר חקק חקקי און ואמר עם הספר שאברהם ושרה הן חומר וצורה לא תמלט נפשו מצרה. ואם חיי הוא ימות בצרה כמבכירה /ואם מת לא תהא לו כפרה. מה טוענים הפרשנים שאותם תוקף הרשב"א? למה הוא תוקף אותם? ראו תשובתו הבאה:

Comment [1עק]: הרמו הוא לאמור בישיעהו פרק י (א) הוי החקקים חקקי און ומכתבים עמל פתבו: (ב) להטות מדין דלים ולגול משפט עני עמי להיות אלמנות שללם ואת יתומים יבוא: הפרשנים הפשטנים מבארים שמדובר במויפי שטרות.

Comment [2עק]: רמו לאמור באסתר ט כה.

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תטז

כי יאמרו על אברהם ושרה/ כי הוא חומר וצורה. ושנים עשר שבטי ישראל הם שנים עשר מזלות. השמע עם מיום התחלק הארץ לגבולות כדבר הרע הזה או הנשמע כמוהו/ כי יחזרו הכל לתוהו ובהו... ואומרין כי ארבעה אשר נלחמו את החמשה הם ארבעה יסודות וחמשה הרגשים/ נפשותם של אלו יעשו כליל לאשים. ואשר אלה לו וללא תועלת ממשל משלים במקרה כלו באמת יקלו ויהפכו במצות כלם/ להקל מעליהם את עול סבלם.

הבה נלך צעד אחורה. ראו את המדרש הבא:

תנא דבי אליהו זוטא פרק כה:

אמרו עליו על אברהם אבינו שבשעה שנתן לו אביו מלא קופות של אלהות למכור אותם בשוק, באדם אחד אל אברהם בשוק ואמר לו: אברהם, יש לך אלוה אחד למכור? ואמר לו אברהם: איזה אלוה אתה רוצה ליקח? ואמר לו לאברהם: אני הוא גבור, תן לי אלוה גבור כמותי. ונטל אברהם פסל אחד, שהיה עומד למעלה מכולם ואמר לו טול לך את זה, ... אבל איני רוצה לדבר עמך כלום, עד שתתן לי את הדמים מיד נתן לאברהם את הדמים ונטל לו את אותו האלוה. בשעת פטירתו להלוך, אמר לו אברהם: בן כמה שנים אתה? ואמר לו: בן שבעים שנה אני. ואמר לו אברהם: אלוה זה שקנית אתה משתחוה לו או הוא משתחוה לך? אמר: אני משתחוה לו. ואמר לו אברהם: והלא אתה גדול מאלהיך שאתה נבראת מן שבעים שנה והאיך תשתחוה לאלוה זה שנעשה היום בקורנס. מיד החזיר והשליך לאותו אלוה לתוך קופתו של אברהם וחזר ונטל מאברהם את דמיו והלך לו... ואח"כ באת אשה אחת אלמנה ואומרת לו לאברהם: אשה עניה, אלמנה אני. תן לי אלוה עני כמותי. מיד נטל אברהם פסל א' שהיה יושב למטה מכולם ואמר לה אברהם לאותה אשה: בעניותך טלי לך את אלוה זה... ואין הוא רוצה לזו ממקומו עד שתתן לי את הדמים. מיד נתנה הדמים ונטלה את הפסל. בשעת פטירתה להלוך א"ל אברהם: בת כמה שנים את? ואמרה לו: בת שנים הרבה אני ואמר לה אברהם: תיפח נפשה דהיא אתתא, את שנבראת משנים הרבה האיך תשתחוה לאלוה זה שעשה אותו אבא אתמול בקורנס! מיד החזירה לאותו אלוה לתוך קופתו של אברהם וחזרה ונטלה מן אברהם את דמיה והולכת לה. באותה שעה נטל אברהם את כל האלהות והביא אותם אצל תרח אביו ואמרו לו שאר בניו לאביהם תרח אברהם זה אינו יכול למכור אלהות בוא ונעשה אותו כומר וא"ל אברהם מה מלאכתו של כומר אמרו לו לאברהם מכבדין מלפניהם ומרביצין מים לפניהם ומאכילין אותן ומשקין להם ונותנין לפניהם אכילה ושתייה מיד נתן אברהם לפניהם אכילה ושתייה ואמר להם קחו ואכלו טלו ושתייה למען תדעו שתיטיבו לבני אדם בשביל שנתתי לפניכם אכילה ושתייה ולא היה בהם אחד שהיה נוטל כלום לאכול ולשתות מיד פתח אברהם ואמר (תהלים קט) פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו אזנים להם ולא יאזינו ידיהם ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו מה עשה אברהם נטל את המקל והיה משבר את כולן והשליך אותן אל תוך מדורת האש ובא וישב עליהן...

האם המדרש מדווח דיווח היסטורי? האם הוא מתכוון לומר שממש כך קרה במציאות? אם לא מה כוונתו? – מה מטרתו? היש מגמות מלבד הדיווח ההיסטורי? היתכן שיש להן חשיבות גדולה מן הדיווח? אם כן – היש חשיבות בדיווח עצמו? ומכאן לשאלה 'המפוצצת' והפותחת פתח לבירור עמוק יותר: האם אברהם אבינו בכלל היה?